

„SZEMKÖZT A PUSZTULÁSSAL”

Áfra János: *Omlás*

Mi történt azután, hogy Isten megteremtette a világot és az első emberpárt, aztán eltűnt, és sorsára hagyta az emberiséget? Hogyan korcsosul el az emberiség, hogyan számolja fel önmagát, és mindazt, ami adatott neki? Ezekre a kérdésekre válaszol Áfra János *Omlás* című kötete. A verseket olvasva Pilinszky János *Apokrifjának* sorai juthatnak eszünkbe: „Így indulok Szemközt a pusztulással / egy ember lépked hangtalan”.

A könyv megjelenésében, belső elrendezésében is emlékeztet a 2015-ös *Két akaratra* és a 2017-es *Rítusra*. Sőt, ha egymás mellett olvassuk a festményekre írott verseket, szembeötlő a szövegek nyelvi stílusának egyenletessége. Ami kötetről kötetre változik, az a téma, a hívószó, amelyet Áfra úgy jár körül a verseiben, akár egy szobrász a modelljét.

Áfra János költészetéről szólva a kritikusok rendre a kötetek tudatos felépítését hangsúlyozzák. Visy Beatrix ezekkel a szavakkal méltatja a költőt: „Áfra nemzedékének egyik legkomolyabb költője, mind a versnyelv, mind a versek ciklusba rendezése terén egyik legtudatosabb alkotója”.¹ A *Rítusról* írt kritikájában Balázs Katalin amellet érvel, hogy az Áfra-kötetek egyik legmeghatározóbb poétikai sajátossága a történetyszerűség: „[...] mindhárom kötetre [a *Glaukómára*, a *Két akaratra* és a *Rítusra* is] jellemző [...] a történetiség és a kronologikusság: nem csupán versekkel találkozunk, hanem egy történettel is”.² A tudatos építkezés jelentőségét hangsúlyozza Krupp József is, aki a *Rítus* jellemzésére a koncept-kötet kifejezést használja: „mintha a költő nem egyes verseket írna, hanem eredendően is kötetként képzelné el ezt a költői anyagot”.³

Az imént idézett gondolatokat az *Omlás* kapcsán is el lehet mondani. Áfra korábbi munkáihoz hasonlóan az új kötet is olvasható egy meghatározott téma vagy ötlet köré szerveződő koncept-kötetként. Az egymásra épülő, egymást értelmező versekből komplex szövegvilág, laza szövésű történet rajzolódik ki. Az *Omlás* apokalipszis; a világ, az emberiség pusztulásának a története, a versek – Vigh Levente fülszövege szerint – „a teremtés kaotikus rendjétől vezetnek el a megelőzni vágyott egyetemes világégés víziójáig”.

Az *Omlás* – akárcsak a *Rítus* – hangsúlyos eleme a kötetborító; Herman Levente festményének jelentésképző ereje van. A kötetborítón szereplő alkotás *Az utolsó vacsora* című festményciklus része. A hat képből álló sorozat mindegyik

¹ Visy Beatrix: „Omladék fölette”. Áfra János: *Omlás. Élet és Irodalom*, 2024. március 28.

² Balázs Katalin: Áfra János: *Rítus. Vigília*, 2018/10, 796.

³ Krupp József: Építés, bontás. Áfra János: *Rítus, Jelenkor*, 2018/2, 219.

Kalligram Kiadó
Budapest, 2023
144 oldal, 2990 Ft

darabja kietlen tereket ábrázol, emberi tárgyakkal – például egy szemeteskonténerrel, egy tűzhellyel vagy egy asztallal. Minden reményvesztettséget sugároz; az lehet a benyomásunk, hogy ide már soha nem térnek vissza az emberek. Erről is Pilinszky idézett versének sorai juthatnak eszünkbe: „Sehol se vagy. Mily üres a világ. / Egy kerti szék, egy kinnfeledt nyugágy. / Éles kövek közt árnyékom csörömpöl. / Fáradt vagyok. Kimeredek a földből”. Herman Levente festménye érthető az alapvető emberi és keresztényi értékek pusztulásának megjelenítéseként. Az Áfra-kötet borítóján látható képen egy penészes cipó lebeg az asztal fölött: olyan, mintha dicsfény fogná körül. Herman vallási utalásainak és a festményciklus címének tükrében a kenyér értelmezhető Krisztus testeként is. A halovány fénynyaláb azt az érzetet kelti, hogy még van remény – vagy amint azt a kötet *Az éberítő elrugaskodás* című nyitóversének mottójában olvashatjuk: „A romok a fejlődés magvai...”

Az imént idézett mottót ChatGPT-vel generálták. Áfra nem aknázza ki a ChatGPT-ben rejlő esetleges lehetőségeket; a kötetben nem térnek vissza a mesterséges intelligencia mondatai. A mottó és *Az éberítő elrugaskodás* sorai azonban Herman Levente festményeinek kihalt tereire emlékeztetnek. Már nincs senki a színen, de a környezet még őrzi az emberi kéz nyomait. Herman képeinek a szubjektumtól való eltávolodás, az önműködő nyelv, az automatikus írás lehet a verbális megfelelője. „Az én szavam, az én akaratom, / az én ígéretem – de bátran / megtagadom bármelyiket, / hogy [...] szabadon bolyonghassak / a történetnélküliség erdejében” (5.) – olvashatjuk a nyitóversben.

A történetnélküliség jegyében Áfra János szövegei sokszor követik az automatikus írás technikáját: gondolatfoszlányok, érzések és érzetek rétegei rakódnak egymásra. Ez a poétikai eljárás sokszor olyan szürrealisztikus képeket és képsorozatokat hoz létre (például „[a] pupillák mögött / mondatok váraoztak, mint lelassult halak / a tó befagyott jege alatt” [9.]; „[a]lvadó kékség aládúcolt égen, / szétszórja magát nedves fénytörésben” [15.]; „[k]épzelmük el, ott veszekszenek / arcai a szintetikus semmiségnek” [15.] stb.), amelyeket csak az asszociatív logika fűzhet össze. Áfra ezzel kapcsolatban a következőket mondja egy interjúban:

Elindulok egy érzéssel, egy gondolattal vagy egyszerűen csak egy sorral, és hagyom, hogy vigyen magával, bizonyos emlékeket, ötleteket elengedek, míg más asszociációk nyomvonalán tovább haladok. [...] Általában először kézzel írok, papírra, és már a versek begépelése közben változik a sorok sorrendje, és sokszor átformálok a mondatokat, például azért, mert észreveszem a belső rímek lehetőségét. A gépelt szövegváltozaton pedig addig dolgozom, amíg elő nem áll egyfajta rend. Azt viszont már csak remélni tudom, hogy később másokban is megszületik ez az érzés olvasás közben.⁴

Különösen az utolsó ciklusban kerül túlsúlyba a szürrealisztikus képek asszociatív egymásra halmozása, de a kötet első felében is találhatóunk példát az említett technikára. Értelmezésem szerint a *Tengernyi hordalék* című vers az emlékezés és felejtés dinamikáját viszi színre.

*Célt ér az arcok membránján át-
törő áhítat, amit az elképedt
szemek fényes perisztaltikája
mutat, és remeg a szív, e tenger-
kék boltozat. Az emlékszenyezés
zárványai közt a bevallatlan kifakad.*

⁴ Vermes Nikolett: A terápiás írástól a ChatGPT-ig. Interjú Áfra Jánossal. *Kortárs Online*, 2023. 12. 01.

Az idézett részletben meghökkentő képek sorakoznak, és a sorok váratlan jelentés-összefüggésben követik egymást. A szöveg áradása, az egymásba öltött sorok felhalmozódott emlékfoszlányok benyomását keltik. Az asszociatív versépítkezés ebben az esetben arra játszik rá, ahogy az embert elárasztják a benne kavargó emlékek. Erre utalhat a szövegben az „emlékszennyezés” kifejezés is.

Az *Omlás* versei öt ciklusba (*Oszlop, Alapfal, Anyagfáradás, Hidak, Entrópia*) rendeződnek. A cikluscímeknek nemcsak az a közös, hogy mindegyik egy építészeti fogalom, hanem az is, hogy tartóelemként vagy az anyag elemi tulajdonságaként mindegyik fontos része az építkezésnek. De Áfra kötetében az oszlopok megrogynak, a hidak összeomlanak, az alapfalak pedig korhadnak. A cikluscímek átvitt értelemben arra utalhatnak, hogy a világ és az emberiség minden molekulájában pusztulásra van ítélve.

Az egyes ciklusok különböző szinteken jelenítik meg a romlást, az önmagát pusztító emberiséget. Az *Oszlop* időben a teremtésig megy vissza; az *Alapfal* az egyén és a generációk szintjén mozog; az *Anyagfáradás* versei döntően a természet pusztulására reflektálnak; a *Hidak* darabjai az emberi kapcsolatok romlását teszik tárgyukká; az *Entrópia* versei pedig – Gyürky Katalin szavaival élve – „a rendezetlenségbe, az őskáoszba való (vissza) fordulás” folyamatának végpontjaként is érhetőek.⁵ A szürrealisztikus képek asszociatív burjánzása ebben az utolsó ciklusban válik meghatározó poétikai szervezőelemmé. Az *entrópia* a fizikából kölcsönzött kifejezés, amely egy rendszer rendezetlenségének mértékét jelzi. Az *Entrópia* szövegei a totális káoszt, az elemi szintű pusztulást viszik színre: „[k]ifakadnak a hitetlen táj sebei” (116.); „a város fáradt pereme morzsolódní kezd” (125.); „[a] roncsoló burjánzás / egybe oldja évezredek félreértéseit” (126.).

Az első ciklus a világ és az emberiség születésének pillanatait rögzíti. A *nyelv távol-ság* című nyitóvers első sorai olyan origóra mutatnak, amit talán elképzelni sem tudunk, amire még szavaink sincsenek. „A kezdet nehéz, akár egy tehetetlen isten. / Nem volt első szó, nem volt első író ember, / nem volt első alany és nem volt első tárgy.” (9.) A *Mikor előtört* a teremtés, az első emberpár megalkotásának története, és a deizmus világlétfelfogását tükrözi: „Aztán nem hallották többet, / engedte, hogy az ember / fejezze be, amit ő elkezdett” (14.). Az *úr, aki vagy* (16–17.) című vers imaszzerű sorai az apszotrófikus beszédhelyzet egyoldalúságából fakadóan *isten* hiányát hangsúlyozzák. Ez az *isten* távol marad mindentől, ami jó, és attól is, ami szörnyű: „nem szagolja a nyomortelepek mocskát”, „sosem kell penészes kenyérbe harapnia”, és „az állati kínlódás zajától is védve marad”.

A kötet második ciklusa egy vallomással kezdődik, de a következő szövegeket olvasva generációk története rajzolódik ki előttünk. Az *Alapfal* költeményei azt a kérdést feszegetik, hogy miként határozza meg az egyéni sorsokat az elődök élete: „Az első kor szülőttei / egy előző végében / gyökereztek, s most / bennünk él tovább / a kezdet” – mondja a beszélő a *Kód* című versben (42.). De már az előző generáció sem volt jobb, mint az új; az emberi faj generációról generációra korcsosul el. „Az őszülők gyilkos fegyverei és kiszáradt csontjai, / mindennapi tényérjai és életadó ágyai újraélednek / az utódok retinái mögötti szürkeségben.” (45.)

A „történelmi kataklizmák ciklikus ismétlődésének”⁶ gondolata a *vereség*ben (102–104.) is előkerül. A *vereség* több részletéről (például „tudja, a végső megoldás mit jelent”; „[a] listán név a név, és semmi több”; „[t]erelik őket, és hűséget esküdnek” stb.) a zsidóüldöztetések juthatnak eszünkbe. Az általánosító reflexiók („[a] háború nem kivételez a jókkal, / vádlókkal vagy rögtönzött áldozókkal”; „így végződik hát minden háború”) azonban nemcsak a II. világháborúra, hanem akár az orosz–ukrán háborúra is vonatkozhatnak.

⁵ Gyürky Katalin: Föllocsolt pokol. Áfra János: *Omlás. Forrás*, 2024/9, 110.

⁶ Visy, i. m., 21.

„A háttérben emberi okok, szeretők és gyerek- / bántalmazás, részeges szülők, túladagolás, mosott / pénz, titkolt betegségek, szégyen, aminek menekülés / vagy ügyes öngyilkosság vet véget” (24.) – áll az *Akik végleg el* című versben. Az emberiség legnagyobb ellensége nem más, mint maga az ember, aki nemcsak a környezetét sorvasztja el, hanem önmagát is. „Tegnap / hét civilt öltek meg a keleti végeken, / megszokott, mint a hazatérés” – állapítja meg ironikus rezignációval a *Felezési idő* beszélője. És ezzel nemcsak a jelenkor tragikus eseményeire emlékeztet, hanem a 20. század háborús kataklizmáira is. A csernobili atomkatasztrófára tett utalás – akarva-akaratlanul – párbeszédbe lép Herman Levente festményeivel is:

*A kiirtott erdő, a lelőtt állatok,
a bebetonozott sugárlények helyére
visszaköltözött e gyanútlan rend,
és minden megerősödve haldokol.*

A „megerősödve haldokol” (67.) hasonló paradoxon, mint a „nukleáris béke” (101.). Mindkét kifejezés Radnóti Miklós egyik versének a címére emlékeztet: *Béke, borzalom*. Azt éreztetik, hogy a rend, a béke csak látszólagos: a fenyegető veszély mindig és mindenütt jelen van.

Mellbevágóan erős vers *Az ismeretlen erő*, amely egy horrorba illő eseménysorozatot idéz fel egy orosz influenzaszerről, aki követői szeme láttára kínozza és megölte terhes barátnőjét. Amikor először olvassuk a szöveget, az lehet az érzésünk, hogy ilyesmi még a rémálmainkban sem fordulhat elő. *Az ismeretlen erő* azonban egyfajta ready-made: Áfra egy híradást tördel versbe. *Az ismeretlen erő* Borbély Szilárd *A Testhez* című kötetének *legendáira* emlékeztet, de Borbélyal ellentétben Áfra nem roncsolja a nyelvet, és nem visz a szövegbe az eredeti történetet újragondoló poétikai vagy retorikai csavarokat sem. A költészetbe emelés gesztusa azonban elmosza a rémálmom és a valóság között húzódó határokat. Vagyis már az is változtat a felidézett történet jelentésén, az is hozzáad valamit, hogy másfajta kontextusban kerül elénk.

„Ki hisz még most is a felszabadító havazásban?” (122.) – kérdezi reményvesztett hangon *Az építés kudarcáról* című vers beszélője. Áfra János kötetében ciklusról ciklusra omlik össze az a világ, amit Isten egykor megteremtett. Az *Omlás* képekben gazdag versei performanszszerűen jelenítik meg előttünk a pusztulást: olyan, mintha Áfra kötetnyi terjedelmű ekphrasziszban gondolná tovább Herman Levente festményeit. Konceptívus, figyelemre méltó kötet az *Omlás*.

Zsolnay Piknik

május
30–
június
–01

ZENE

KOLLÁR-KLEMENCZ KAMARAZENEKAR | JORDÁN ADÉL ÉS BARDÓCZY ATTILA SANZONESTJE
TAKÁTS ESZTER | CIMBALIBAND | SZABÓ TAMÁS – NEMES ZOLTÁN DUÓ | CSERIHANNA
RADÓCZY JUSZTINA- PATAJ GYÖRGY DUÓ | AZORKA | OROSLÁN SZONJA ÉS HAJDU STEVE
SZESZTAY DÁVID ZENEKARA

CSALÁD

A BÓBITA BÁBSZÍNHÁZ ELŐADÁSAI | LEGO-DUPLO JÁTSZÓHÁZ | A NEVETNIKÉK ALAPÍTVÁNY
GYEREKPROGRAMJA | OPTIKAI JÁTSZÓTÉR | BABUSGATÓ | ZABSZALMA GYEREKKONCERT
MATICÁS LACI ÉS A NAGY ZENEBONA | VARÁZSÓRA | PLANETÁRIUMI PROGRAMOK

SZÍNHÁZ

KOLTAI RÓBERT ÉS JORDÁN TAMÁS ESTJE

GASZTRO

MANDULÁS WORKSHOP

SÉTA

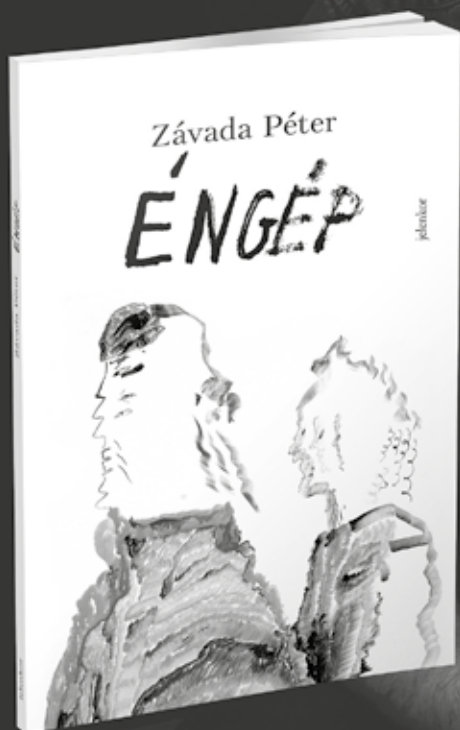
IDŐUTAZÁS A ZSOLNAY CSALÁD EGYKORI LAKÓHÁZÁBAN

KIÁLLÍTÁSOK, TÁRLATVEZETÉS

A PÉCSI FOTÓTAVASZ KIÁLLÍTÁSAI: 1956: ODÜSSZEIA – ATA KANDÓ SZEMÉLYES ÉS KOLLEKTÍV
TÖRTÉNETEI | BERTIEN VAN MANEN, TÉLI UTAZÁS – BUDAPEST 1975 | NÁDOR KATALIN:
A FORMÁK FÉNYE | GÖBÖLYÖS LUCA: HÁTTÉR | TAMÁSI MIKLÓS (FORTEPAN) TÁRLATVEZETÉSE

További részletek: www.zsolnaynegyed.hu | Szervező: ZsÖK NKft.

„De ki beszél ki a versből?
Ki kapar tíz körömmel a rézbika
átforrósodott falán? Kinek a halál-
tusáját hallgatjuk átszellemülten?”

A PÉCSI NEMZETI SZÍNHÁZ

MÁJUS - JÚNIUSI MŰSORA

PÉCSI
NEMZETI
SZÍNHÁZ
Anno 1895

Fotó: Cseri László

NAGYSZÍNHÁZ

ROKONOK

május 2. péntek · 19.00 <i>Mendelényi Vilmos bérlet</i>	május 3. szombat · 17.00 <i>Steinhardt és Lang bérlet</i>
május 4. vasárnap · 17.00 <i>Mester István bérlet</i>	május 6. kedd · 19.00
május 7. szerda · 19.00	május 14. szerda · 19.00 <i>Szendró József bérlet</i>
május 15. csütörtök · 19.00 <i>Szalma Lajos bérlet</i>	május 16. péntek · 19.00 <i>Uray Tivadar bérlet</i>
május 17. szombat · 19.00 <i>Szabó Samu bérlet</i>	május 30. péntek · 19.00 <i>Sipos László bérlet</i>
május 31. szombat · 19.00 <i>Somlay Artúr bérlet</i>	június 1. vasárnap · 15.00 <i>Péter Gizi bérlet</i>
június 3. kedd · 19.00	

KOLDUSOPERA

május 9. péntek · 19.00 <i>Sipos László bérlet</i>	május 10. szombat · 19.00 <i>Somlay Artúr bérlet</i>
május 11. vasárnap · 19.00 <i>Latinovits Zoltán bérlet</i>	május 25. vasárnap · 17.00 <i>Mester István bérlet</i>
május 27. kedd · 19.00	

A HŐSTENOR

május 18. vasárnap · 19.00	május 20. kedd · 19.00
május 28. szerda · 19.00	május 29. csütörtök · 19.00

ANCONAI SZERELMESEK 2.

május 21. szerda · 19.00	május 22. csütörtök · 19.00
június 6. péntek · 19.00	június 7. szombat · 19.00

Pécsi Balett:

A HÁROM TESTŐR

– AVAGY A KIRÁLYNÉ NYAKÉKE

23. péntek · 19.00
Mendelényi Vilmos bérlet

A KIRÁLY BESZÉDE

június 4. szerda · 19.00 * június 5. csütörtök · 19.00

A műsorváltoztatás jogát fenntartjuk!

* A havi műsorban külön megjelölt előadásokra diákok és nyugdíjasok 20% kedvezményrel vásárolhatnak jegyet személyesen Jegypénztárunkban, diák- illetve nyugdíjas igazolványuk felmutatásával. A jogosultságot a személyzet ellenőrzi.

KAMARASZÍNHÁZ

TELJESEN IDEGENEK

május 2. péntek · 19.00 * május 3. szombat · 19.00
május 29. csütörtök · 17.00

ROZSDA LOVAG ÉS A KÍSÉRTET

május 6. kedd · 15.00

VAKNYUGAT

május 10. szombat · 19.00 május 11. vasárnap · 19.00
A Rotary Club Pécs zárkörű előadása

Pécsi Balett:

ÓZ, A NAGY VARÁZSLÓ

május 17. szombat · 15.00 május 18. vasárnap · 15.00
június 1. vasárnap · 15.00

EMIL ÉS A DETEKTÍVEK

május 20. kedd · 11.00 május 20. kedd · 15.00
május 21. szerda · 11.00 május 21. szerda · 15.00
május 22. csütörtök · 15.00 május 27. kedd · 15.00
május 28. szerda · 15.00 május 31. szombat · 15.00

GYERMEKNAPI ERKÉLYKONCERT

május 25. vasárnap · 14.00

N. SZABÓ SÁNDOR TEREM

IFJ. J. SZÍNÉSZ LAJOS

HISTÓRIÁJA KB. 10 KÉPBN

május 17. szombat · 19.00 május 31. szombat · 19.00

AUDIENCIA

május 22. csütörtök · 19.00 május 24. szombat · 19.00

 130
A VÁROS ÉS A KÖZÖNSÉG
SZIVÉBEN

Várjuk Önt is a közönség soraiba a
Pécsi Nemzeti Színház 130. jubileumi évében!
Ünnepeljünk együtt!

WWW.PNSZ.HU

Teljes körű nyomdai, reklámpari tervezés és kivitelezés

ÖN MEGÁLMODJA, MI KINYOMTATJUK!

www.nyomdaiotletek.hu

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCÉSZET- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR

Pécsi Bölcsész
KREATÁBOR

2025. JÚNIUS 30. - JÚLIUS 4.
középiskolások részére

A TÁBOR HELYSZÍNE
PÉCS, IFJÚSÁG ÚTJA 6. (B/407)

RÉSZVÉTELI DÍJ
55.000 FT
(TELJES FELTÁSSAL, ÉTKEZÉS/NAP - SZALAS)

VÁLTOZATOS PROGRAMOK
ELŐADÁSOK, SZÍNHÁZ, ZENE, FILM,
KULTURSETÁK, WORKSHOPOK

TOVÁBBI INFORMÁCIÓ
BTK.PTE.HU/KREATÁBOR

PTE BTK
MESEVÁR
GYERMEKTÁBOR

2025. JÚNIUS 23-27.
alsó tagozatosok részére

A TÁBOR HELYSZÍNE
PÉCS, IFJÚSÁG ÚTJA 6. (B/407)

RÉSZVÉTELI DÍJ
40.000 FT
(NAPI ÉTKEZÉS)

JELENTKEZÉSI HATÁRIDŐ
2025. MÁJUS 31.
(A FÉRŐHELYEK FÜGGVÉNYÉBEN)

TOVÁBBI INFORMÁCIÓ
BTK.PTE.HU/MESEVAR

A táborokkal kapcsolatban felmerülő kérdések kapcsán keressék bizalommal Kommunikációs és Marketing Irodánk munkatársait a btkinfo@pte.hu e-mailcímen keresztül.

KEDVES JELENKOR-OLVASÓ!

TÁMOGASSA

A JELENKOR FOLYÓIRATOT,

a kortárs magyar irodalom
meghatározó műhelyét!

Újra felajánlhatja személyi jövedelemadója 1%-át a Jelenkornak,
amellyel hozzájárul lapunk működési költségeihez.

Kérjük, hogy idén is támogassa adójának egy százalékával
a Jelenkort. Amennyiben úgy dönt, hogy hozzá kíván járulni a lap
fenntartásához, csatolja adóbevallásához a „Rendelkező nyilatkozat”-ot
a megfelelő módon.

Köszönettel:

A Jelenkor szerkesztői

Adatok:

JELENKOR ALAPÍTVÁNY

7621 PÉCS, SZÉCHENYI TÉR 7-8.

ADÓSZÁM:

18308884-2-02